Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 103 1982

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Utgiven med understöd av
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

ISBN 91-22-00615-X (häftad)
ISBN 91-22-00617-6 (inbunden)
ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Almqvist & Wiksell, Uppsala 1983

Gunnar Arrias: *Jaget, friheten och tystnaden hos Willy Kyrklund.* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. 6.) Gbg 1981.

Utgångspunkten för Gunnar Arrias' avhandling är en reaktion mot en enligt Arrias gängse kritiker- och handboksbild av Kyrklunds författarskap, vilken skjuter den stilistiska elegansen i förgrunden men tenderar att undanskymma det idémässiga innehållet och den häftiga känslan i Kyrklunds verk. Som ett representativt exempel på bristande förståelse citeras Gunnar Brandells recension av *Den överdrivne älskaren* (1957). Brandell liksom bland andra Reidar Ekner (i *Femtitalet i backspegeln*) har uppmärksammat den stilistiska virtuositeten men avstått från idémässiga perspektiv och inte minst ryckt Kyrklund ut ur hans »litteraturhistoriska sammanhang». Kyrklund har enligt Arrias felaktigt framställts som »uddlös i moraliskt och temperamentsmässigt hänseende» (5). En av Arrias' ambitioner har blivit att revidera den gängse uppfattningen av Kyrklund; gentemot bilden av den tidlöse sagoberättaren vill Arrias hävda att Kyrklund är »en ur vissa synpunkter överraskande tidstypisk författare».

Det skall genast sägas, att Arrias' avhandling är en mycket intressant och skarpsinnig studie i Kyrklunds författarskap och att den innehåller en mängd intressanta tolkningar och iakttagelser, men det skall också sägas att den i formellt avseende lämnar mycket övrigt att önska. Om den recension av Brandell, som berördes i min ingress och som citeras på avhandlingens första sida, får vi t. ex. inte veta när och var den publicerades, ej heller återfinns den i litteraturförteckningen. Korrekturläsning och citatkontroll är något spontanistiskt utförda. Exaktheet i fråga om årtal är inte Arrias' starka sida; så har t. ex. tre av Kyrklunds egna arbeten fått fel år. I något fall hänvisas till olika upplagor, i andra saknas årtal helt och hållet.

Arrias' behandling av Kyrklunds författarskap är främst idéanalytisk. Han har funnit att »diskussionen om viljans frihet erbjuder en fruktbar infallsvinkel». I det första kapitlet, »Ofrihet och självstympning: Den deterministiska dominansen (s. 16–58), hävdar Arrias att »tendensen genomgående hos Kyrklund är deterministisk; samtidigt säger sig Arrias inte ha en »absolutistisk tolkningsambition» att bevisa att Kyrklund framträder som determinist. Han vill undersöka »det existentiella och konstnärliga förhållningssättet till den deterministiska visionen». Arrias menar sig ha funnit att den deterministiska övertygelsen hos Kyrklund leder till »en dröm om att betrakta sig som ett ting, om att utplåna sin vilja» (9). Ur romanen *Solange* (1951) hämtar Arrias ordet »självstympning» som beteckning för denna viljeutplåning. Han framhåller själv med rätta att hans användning av ordet som term inte är invändningsfri; det är gripet ur ett bestämt sammanhang och låter sig inte utan vidare överföras på andra sammanhang. Självstympningsmotivet blir i Arrias' användning också flertydigt för att inte säga mångtydigt. Detta förhållande accentueras genom Arrias' egna ord, att självstympningsmotivet är »det kanske viktigaste spänningsfältet hos Kyrklund, i vilket hans dialektiska problemgestaltning äger rum» (inl. s. 11).

Arrias' infallsvinkel är systematisk. Han följer ett antal genomgående teman i Kyrklunds författarskap, utöver det redan nämnda ett kring språkproblematiken (kap. »Det outsägliga», s. 59–79) och ett kring estetisk problematik (kap. »Den estetiska problematiken», s. 80–140). Den systematiska dispositionen har medfört att man inte kan läsa samlade analyser av enskilda verk. Skilda aspekter på de verk som behandlas, framför allt *Mästaren Ma* (1953), *Solange* (1951), *Tvåsam* (1949), novellen »Katten» (i *Den överdrivne älskaren,* 1957) novellen »Sadhun» (i *Hermelinens död,* 1954) och *Polyfem förvandlad* (1964), behandlade i nu nämnd ordning, får läsaren själv ställa samman till en helhet genom att bläddra fram och tillbaka i boken. Läsaren får lägga ner ett betydande arbete för att få en sammanhållen bild och överblick över materialet.

I det första kapitlets behandling av problemet med viljans frihet i *Solange* föregrips t. ex. en diskussion om berättarhållningen i samma verk och om läsarreaktioner (en diskussion som förs i kapitlet om den estetiska problematiken, s. 124 ff.). I avsnittet om språkproblematiken i *Polyfem förvandlad* diskuteras grepp och teman som föregriper behandlingen i kapitlet om den estetiska problematiken. Det blir påtagligt svårt att hålla isär aspekterna, vilka naturligt går in i varandra.

Ytterligare några exempel: I ett avsnitt med rubriken »Självstympningsmotivet i Tvåsam» (s. 37 f.), som ingår i kapitlet om determinismen, påbörjas en litteraturhistorisk diskussion, bl. a. om komparationer, vilken rimligtvis borde föras till estetikkapitlet. Delvis bär valet av disposition även skuld till diverse andra otympligheter. Så behandlas ett och samma textställe flera gånger. Ett citat ur *Polyfem förvandlad* på s. 50 återges i andra sammanhang även på s. 55 och 71. Prosafragmenten »Notiser» (*BLM* 1959) behandlas likaså på tre olika ställen. Man saknar en samlad framställning.

Den systematiska uppläggningen är bland annat en följd av Arrias' goda ambition att behandla författarskapet som en helhet. Det framgår också av Arrias' framställning att Kyrklund i mångt och mycket är densamme författarskapet igenom. Det har emellertid även negativa konsekvenser att författaren låter verken belysa och förklara varandra utan kronologiska hänsynstaganden. Arrias säger sig uttryckligen inte intressera sig för utvecklingssynpunkter på Kyrklunds författarskap. Mot detta måste man ställa Arrias' avsikt att även bana väg för en litteraturhistoriskt rimlig förståelse av Kyrklunds verk. Dessa båda perspektiv bryter sig mot varandra och ställer till problem för avh.förf., problem av teoretisk och metodologisk art.

Först tolkningsproblematiken. Arrias arbetar huvudsakligen med textanalys – han använder utöver de litterära texterna även artiklar, essäer m. m. och utläser bland annat berättarhållningar i de skilda verken – och detta görs ofta övertygande. Men han tenderar att höja sig till en nivå över texterna, där han talar om hållningar, åskådning osv. »hos Kyrklund». Där känner man sig ofta osäker om vad som menas med detta »hos Kyrklund». Är det fråga om författarpersonen Kyrklund eller berättaren Kyrklund uppfattad som en överordnad instans i hela författarskapet eller avses berättaren i det enskilda verket? Särskilt problematiskt blir detta då Arrias själv framhållit dialektiken »hos Kyrklund», varmed han väl i första hand avsett spänningar av typ frihet–ofrihet och liknande, men uppenbarligen även dialektiska relationer mellan skilda verk.

I det som skrivits om Kyrklund före Arrias skulle man kunna tala om en tolkningstradition att spåra »Kyrklund själv» i texterna. Per Erik Ljung skriver i sin opublicerade

3-betygsuppsats från 1967 om *Mästaren Ma,* att man i detta verk återfinner mycket av Kyrklund själv. Han poängterar, att »Kyrklunds författarskap har en säregen kontinuitet» i den meningen att ett litet antal väsentliga motiv återkommer i de olika böckerna, men han varnar också för entydiga tolkningar; däri ligger ingen motsägelse. Sten Wistrand har i två arbeten (1979 resp. 1981) varit inne på liknande tankegångar och frågar sig på ett ställe: »Var står då WK i dessa sammanhang?» Arrias för traditionen vidare – och visst finns det mycket som talar för en kontinuitet, åtminstone i den mening Ljung avser, de ständigt återkommande motiven. Det blir något helt annat när man som Arrias gång på gång hypostaserar ett författarmedvetande över det aktuella textstället, en generalisering som leder bort från texten. Så heter det på s. 65 (ett av ställena där prosafragmenten »Notiser» behandlas) att självstympningsmotivet inte får »knytas alltför snävt till just viljeförnekelsen; det är hos Kyrklund fråga om en stympning av människans inre dimension överhuvud». På samma sida: »Det frihetsbegrepp, som är under debatt i Kyrklunds böcker, är dualistiskt.» Här skisserar Arrias med stöd i några textställen, i huvudsak från *Solange* och »Notiser», ett frihetsbegrepp som han låter gälla för hela författarskapet. Den citerade passagen är symptomatisk och representativ för Arrias' metod. Inte minst häri ligger svårigheten för läsaren att bedöma värdet av Arrias' ofta bestickande men alltför svepande deskriptioner. I detta fall måste man konstatera att man som läsare lämnas i sticket. Arrias' påstående är visserligen plausibelt men det går inte att kontrollera på annat sätt än att man gör Arrias' jobb: tar fram tillräckligt textunderlag. På detta sätt framstår svagheten och begränsningen i Arrias' kontinuitets- och helhetsbegrepp. Det finns en risk att man hamnar i en bild av Kyrklund som blir alltför generell, som blir abstrakt och suddig.

I synen på Kyrklunds författarskap som ett continuum finns det inte utrymme för brytningar, för diskontinuitet (jag avser givetvis inte oppositioner, motsättningar som har med författarskapets mångtydighet att göra). Det blir då av särskilt intresse att studera de ställen, där Arrias trots allt anlägger utvecklingssynpunkter. I princip är han inte intresserad av sådana, heter det kort och gott på s. 7. Men på s. 57 sägs det i en sammanfattning att koncentrationen till tre av Kyrklunds tidigaste böcker för diskussionen av determinismen kan motiveras av en utvecklingssynpunkt. I de tidigare böckerna är viljans frihet föremål för diskussion. *Tvåsam, Solange* och *Mästaren Ma* är mer eller mindre dialogiska. I det senare författarskapet har den deterministiska övertygelsen skärpts. Viljans frihet är inte längre föremål för diskussion. I en avslutande parentes (s. 58) konstaterar Arrias själv, att omdömet i sammanfattningen tycks motsäga den tidigare framförda uppfattningen att nästan allt Kyrklunds skrivit innehåller en dialog i frågan om friheten. Arrias gör gällande att dialogen trots allt finns kvar men att den har ändrat karaktär till att bli mer statisk och sluten. En del ligger det i detta, men man kan ändå konstatera att det skett en markant förskjutning i Kyrklunds författarskap och att Arrias' metod endast gör det möjligt för honom att punktuellt och parentetiskt observera förändringar.

I ett »helhetsomdöme» på s. 39 om *Tvåsam* heter det, »att anknytningen till Kafkas vanmakt väger tyngre än Sartres voluntarism»; grovt uttryckt innebär detta att determinism och positivism dominerar. Å andra sidan kan Arrias (avh. s. 71) i *Polyfem förvandlad* finna »en vilja till uppbrott från de egna positionerna» hos Kyrklund i en moralisk kritik av verifierbarhetskravet. (Här har Arrias för övrigt ett resonemang om olika innebörder av positivism, där han principiellt betänkligt stöder sig på ett klart dialogiskt verk som *Tvåsam* och låter en där uttalad uppfattning stå för Kyrklund själv – »hos Kyrklund» heter det.)

Det finns således intressanta förskjutningar eller brott i Kyrklunds litterära universum, vilka Arrias noterar men som inte kommer till sin rätt i hans perspektiv.

De komparationer, som görs i avhandlingen är avsedda att vara »illustrativa», inte genetiska (inl. s. 6). Frekventa ord i sammanhanget är »analogi», »parallell», »likhet» m. fl. Arrias är ute i det vällovliga syftet att sätta in Kyrklunds texter i ett litteraturhistoriskt sammanhang. Men det är ofta svårt att se vart jämförelserna syftar, vad de skall belysa eller förklara, vilken status komparationen har och vilket förklaringsvärdet är. I analysen av förhållandet mellan *Tvåsam* och Kafka resp. Sartre rör sig Arrias på säker mark. Han visar övertygande att dessa författare är aktuella i romanens idévärld (något som också var uppenbart för samtiden, namnen finns med redan i baksidestexten).

På s. 30 f. står det, att »*Tvåsam* kan läsas som en dialog mellan två av fyrtiotalets idoler, Sartre och Kafka». Uttrycket »kan läsas som» blir en ofta använd formel i avhandlingen. Jag tror att det skall beaktas ur två aspekter: dels kan man konstatera förf:s hermeneutiska utgångspunkt om flera möjliga tolkningar, dels finns en risk för godtycke – det finns inte några *nödvändiga* komparationer i ett sådant perspektiv. Ett par exempel är anknytningen till Eliots »The waste land» i en vattenfattig passage i *Solange* (s. 29) och till Kafka angående Januskaraktären i *Tvåsam* (s. 40) – vilken inte förklaras av Arrias.

I estetikavsnittet (s. 85 f.) förvånar sig förf. över att en röst, Övervaktmästarens, får formulera en kritik av realismen, som Kyrklund själv rimligen måste ställa sig bakom. Förf. finner paralleller i Lagerkvists »Ordkonst och bildkonst» men även hos Sartre och Breton. Som Arrias själv påpekar är det fråga om allmänna likheter. Det blir svårt att få ut något av jämförelsen.

På flera ställen avviker förf. från sin plan och gör genetiska komparationer, t. ex. beträffande Schopenhauer och *Solange* och kantianism och existentialism och självstympning/viljeutplåning i samma verk (22). Symptomatisk för författarens ambivalens i förhållande till den komparativa metoden är det »Vare därmed hur som helst», med vilket antyds att han inte riktigt kan bestämma sig för vilken stol han skall sätta sig på.

I kapitlet om *Tvåsam* leder den diskussion av Kafkas eventuella inflytande, vilken skall belysa den deterministiska problematiken, fram till en jämförelse med *Solange,* där förf. finner en möjlig anspelning på Kafkas »Vor dem Gesetz». Det blir ett slags litterär rundmålning, som syftar till att suggerera en helhetsbild av författarskapet.

Begreppet »självstympning» står i centrum för Arrias' analys. Termen lanseras på s. 9 och används åtminstone 21 gånger på de tre första sidorna. Ordet är som tidigare nämnts hämtat från ett ställe i Solange: Hugos »själs fruktansvärda självstympning i förnuftets namn». Arrias

betraktar självstympningen som en viljeutplåning, vilken ofta hos Kyrklund ses som ett både socialt och metafysiskt krav på renhet, men som ofta också framstår som en svekfull social anpassning. I *Mästaren Ma* innebär självstympningen ett försök »att betrakta sig ur den omänskliga naturens synpunkt» – dess misslyckande bildar mönster i flera av Kyrklunds verk. Arrias poängterar motivets dubbla innebörd: anpassning och längtan efter renhet. Självstympningen hänger samman med ångest inför ofriheten. Förf. betonar också som redan nämnts att motivet är flertydigt. Det är inte ensidigt negativt, men det ses alltid ur en psykologiskt smärtsam aspekt.

Ordet »självstympning» används emellertid även i en överförd mening, när Arrias talar om en »semantisk självstympning». Det rör sig då om ställen, där han finner ett radikalt bruk av den logiska empirismens verifierbarhetskrav (förkastande av metafysiskt nonsens och förnekande av människans själ). Självstympningsmotivet finns även med på det estetiska planet, där självstympningen svarar mot drömmen om en ren konst. På ett allmänt plan är det hela rätt tillfredsställande. Men det blir mer problematiskt, när man går ner på enskilda textställen, t. ex. i analysen av novellen »Katten», en analys som förf. framhåller som probersten för »grundmönstrets förklaringsvärde». På s. 42 heter det att episoden med katten måste förstås som en symbolisk gestaltning av självstympningsmotivet. Men förf. hamnar i paradoxen att självstympningsmotivet, som tidigare i analysen angetts innebära att »välja bort någon del av sig själv» i betydelsen att inte förmå sig att utföra intellektuellt oanständiga handlingar (något som kattnedläggandet onekligen är), kommer att bli det att huvudpersonen Egil fullföljer självstympningen i förnuftets namn just genom att utföra den intellektuellt oanständiga handlingen. Självstympning skulle således här innebära ett avstående från självstympning. Arrias är själv inne på att det kan förefalla groteskt och försöker förklara det hela med en fördjupad analys av motivet, enligt vilken vi har att göra med både en självstympning i förnuftets namn och ett bortväljande av det egna förnuftet. Jag är övertygad om att Arrias är ute efter något riktigt, när han spårar en ambivalens och en ironisk tvetydighet i slutscenen i »Katten». Men dels har han inte tillfredsställande fullföljt sitt resonemang, dels – och det är min poäng här – demonstrerar han själv effektivt att termen »självstympning» inte är något lyckat analysredskap.

Som stöd för sin tolkning av »Katten» i en mer negativ eller pessimistisk riktning mobiliseras ljus- och mörkersymboliken i andra texter, närmast *Solange* och novellen »Sadhun». Förf. finner att ljus resp. mörker antar värden som är motsatta de konventionella, så att ljus = negativt, mörker = positivt. Det verkar ligga någonting i detta, även om det framgår att det ingalunda är entydigt på detta sätt. Så heter det t. ex. på s. 47 att ljuset framstår som positivt. Hur det än ligger till, anser jag att dessa impressionistiska iakttagelser inte räcker som indicier för att stödja en tolkning. En större undersökning av ljus–mörkersymboliken måste till för att man skall kunna dra några slutsatser. Tyngre väger möjligen jämförelserna med självstympningsmotivet i några prosafragment (publicerade i *BLM*), men dessa tycks mig inte kunna tolkas så entydigt som förf. gör för att kunna stödja hans analys. Överhuvudtaget är det mycket vanskligt att tala om positivt resp. negativt i dessa fall, då det ju handlar om värderingar som växlar beroende på perspektiv.

Ytterligare en omständighet förs fram som stöd för Arrias' tolkning av »Katten». Det är fråga om en parallellisering, som presenteras övertygande. En konsekvent utförd parallellisering skulle innebära att en persons självstympning speglar en annan persons, men det finns så vitt jag förstår åtminstone i princip inte något hinder för att Kyrklund låter parallellerna upphöra, t. ex. för kontrastverkans skull.

Jag har huvudsakligen uppehållit mig vid de invändningar som måste resas mot Arrias' metod, vilken gör en rad av hans tolkningar djupt problematiska. Det måste emellertid återigen framhållas att Arrias är en mycket skarpsinnig uttolkare av Kyrklunds verk. Inte minst lyckas han med stor framgång – i motsats till den gängse bilden av Kyrklund som en uddlös författare – påvisa ett diaboliskt drag i författarskapet. Arrias poängterar visserligen att detta drag inte får föras tillbaka till författarpersonligheten (på s. 124 faller han dock momentant i denna grop); det är »en pol» i författarskapets »estetiska och existentiella dialektik (121) och det är polemiskt. Arrias visar, att *Solange* ofta blivit feltolkad, bl. a. på grund av alltför mimetiska läsningar. Arrias har en lyckad genomgång av vanliga »läsarmekanismer» (Harry Järvs term).

I avhandlingens sista kapitel, »Diktens innehåll och engagemang som litteraturvetenskapligt problem» behandlas problem om modernism och avantgarde och deras påstådda brist på engagemang samt Kyrklunds roll därvid. Bl. a. modifieras den bild av illusionsromanen som Arne Melberg givit i sin avhandling om Ahlin. Är verkligen Flaubert för en nonkommunikativ poetik? Mot denna syn mobiliseras Jonathan Cullers bok om Flaubert, i vilken *Madame Bovary* läses som en metaroman. I korthet »inbjuder metadiktningen till en tolkningsaktivitet som är analog med våra existentiella tolkningsförsök». Vi skulle således vara långt från det icke-kommunicerande. Detta betraktelsesätt tillämpas på exit-authortraditionen. (Utöver Melberg diskuteras här även Hans Isakssons avhandling om Gyllensten.) Arrias framhåller, att berättarens försvinnande inte nödvändigtvis behöver ses som uttryck för en vilja att sudda ut gränserna mellan romanvärld och verklighet. Berättarens försvinnande kan tänkas öka tvånget till tolkning och bidra till att aktivera läsaren. – Arrias tar vidare ställning till tanken om en semantisk reduktion i den modernistiska dikten, så som den framförs i Algulins arbete *Den orfiska reträtten*. De invändningar som reses syftar främst till att visa att det kommunikativa inte kan försvinna ur en ordskapelse. I slutklämmen överförs resonemangen på Kyrklund och framhålles att den nonkommunikativa polen i Kyrklunds författarskap finns där som *tema*. Författarskapet självt kan naturligtvis inte reduceras till en nonkommunikativ yta.

I ett appendix ges en »summarisk genomgång» av paralleller mellan Valéry och Kyrklund. Arrias utlovar en mer uttömmande behandling i en kommande uppsats.

Avslutningsvis må sägas att Arrias' avhandling är ovanlig och okonventionell i sin konsekvent hermeneutiska inriktning. Det finns enligt min mening betydande motsägelser och svagheter i hans avhandling, men dessa måste ställas i relation till ämnets svårighetsgrad. Gunnar Arrias har inte bara presenterat en avhandling, som är mycket intressant och viktig för den fortsatta utforskningen av

Kyrklunds författarskap. Han har även givit ett viktigt bidrag till förståelsen av den svenska efterkrigsprosan överhuvudtaget.

Hans-Erik Johannesson

Leif Eriksson: *»Man måste ha sin prövosten». Gunnar Ekelöfs betydelse för Göran Palm och några andra 60-talspoeter.* Akademilitteratur, Sthlm 1982.

Vi vet sedan nu ganska länge att Gunnar Ekelöf är en märkligt inflytelserik poet, att han påverkat en lång rad svenska lyriker. Leif Eriksson anknyter till detta faktum och undersöker närmare i sin 160 sidor långa avhandling Ekelöfs betydelse för den s. k. nyenkelheten; det är då självfallet Strountes-estetiken som stått i centrum för intresset. Vi får läsa om hur framför allt Göran Palm ägnar sig åt nyskapande efterbildning: han »än anammar, än förkastar, än vidareutvecklar många av de ekelöfska förebilderna», som det står på sid. 113. Efter inledningens allmänna presentation av mål och metod, av forskningsläge och materialsituation, presenteras i de två första kapitlen kortfattat Göran Palms privata bakgrund och Strountes-estetiken i allmänhet. Så följer avhandlingens centrala block: fyra kapitel vilka i tur och ordning diskuterar Palms dikter på vers och prosa med utgångspunkt i seendetematiken, den språkkritiska hållningen, olika former av reduktion och poesin som »offentligt område», allt naturligtvis sett i ljuset av inflytelse från Ekelöf. Ett avslutande kapitel tar alltså upp »några andra 60-talspoeter»: här studeras Lars Gustafsson, Björn Håkansson och, framför allt, Göran Sonnevi.

Avhandlingens huvudtes kan väl beskrivas så: Göran Palms utveckling från en i huvudsak existentiell poet till en politiskt och socialt engagerad poet hänger intimt samman med den frigörande effekt Ekelöfs *Strountes, Opus incertum* och *En natt i Otočaz* hade på Palms eget poetiska språk; Palm säger dock nej till en del av de attityder och livshållningar som Ekelöf kan sägas stå för, han förkastar exempelvis individualismen till förmån för ett mer kollektivt synsätt. LE:s avhandling är framför allt komparativt men också biografiskt och i någon mån idéhistoriskt inriktad. Mycket allmänt kan man säga att metoden eller metoderna är väl anpassade till materialet. Via brev, dagböcker m. m., som Palm generöst ställt till avhandlingsförfattarens förfogande, får vi en omfattande bakgrundsteckning av privat natur till de skönlitterära texterna. Huvudsyftet – att belysa Gunnar Ekelöfs betydelse för Göran Palm – kan utan vidare sägas vara uppnått: vi ställs inför ett mycket övertygande och adekvat stöd för påverkningstesen, och LE kan via Palms uppgifter, såväl skriftliga som muntliga, utpeka flera för texttolkningar viktiga betydelsesammanhang. Ytterligare ett mål har förverkligats, nämligen att säga något väsentligt om nyenkelheten och dess implicita komplikationer: det gällde inte att förenkla, utan att skriva enkelt om ett komplicerat innehåll. Däremot ger avsnitten om Palms egenart mindre goda resultat (oberoende av om vi tänker på egenarten i allmänhet eller på den originella förvaltningen av det ekelöfska arvet): dikterna på vers och prosa, vilka ju verkligen står i centrum för undersökningen, ägnas paradoxalt nog ganska ringa uppmärksamhet vad rör det vi vagt kan kalla stil och komposition.

Bland goda kvaliteter i avhandlingen skulle jag vilja framhålla följande. Prövostenen Ekelöf blir en väl sammanhållande kraft i en studie som också får sin enhet av att LE dels ser Palms författarskap som ett helt, dels inte försummar att uppmärksamma dess föränderlighet. Jag vill likaså understryka författarens strävan att söka precisera graden av Palms konstnärliga resultat, i jämförelse hela tiden med den poet som så starkt påverkat honom. Här anar man samband mellan inflytande, originalitet och konstnärligt värde, så kastas ljus över påverkningsprocessens såväl estetiska som innebördsmässiga resultat; vi snuddar vid den magistrala frågan om hur konstnärlig inbillningskraft fungerar. Att vi inte får en uttömmande behandling av dessa problem hänger självfallet samman med att en s. k. ny avhandling inte ger utrymme för slikt arbete.

Det ofta högintressanta opublicerade materialet tillåter LE att komplettera de inre kriterierna med en tungt vägande redovisning av yttre kriterier. Även om det kan verka självklart att vi här står inför ett historiskt samband – vilken svensk lyriker född kring 1930 har helt undgått Ekelöfs utstrålning? –, kan det vara viktigt att studera det enskilda fallet i detalj. Vad gäller komparationerna är alltså de grundläggande förutsättningarna synnerligen goda: tvivelsutan, för att tala som en vetenskapsteoretiker, kommer A efter B, känner A till B, liknar A B, och har A förändrats via B. Med hänsyn tagen till detta komparerar LE väl, både i stort och i smått, jämför såväl detaljer som större sammanhang. En del kopplingar blir kanske något vaga och allmänna; och tyvärr mynnar konstaterade likheter inte alltid ut i mer djupgående texttolkningar. Däremot får vi ofta mycket goda kommentarer rörande sambandens innebörd för Palm personligen. LE:s resultat är följaktligen ofta övertygande. De bekräftar förvisso till stora det vi redan kände till. Men vi visste inte, och detta är viktigt, att Ekelöfs auktoritet var så märkvärdigt stark: han var uppenbarligen just den »prövosten» Palm själv talar om i en av sina anteckningsböcker. Här har studiet av ett enskilt fall alltså lett till ökade kunskaper inte bara om Palm utan också om Ekelöfs kanske unika ställning i vår poesihistoria. Den allmänna utveckling LE med nödvändighet anknyter till – från existentiellt till socialt engagemang – är ju dock som antytts redan väl känd.

Avhandlingen verkar tillförlitlig, den vetenskapliga apparaten fungerar väl, även om en konsekvent genomarbetning på vissa punkter i såväl noter som litteraturförteckning hade varit önskvärd. Citat och referat är normalt korrekta och används för det mesta på ett tillfredsställande sätt. Dock citerar LE för mycket: mer än 25% av texten utgörs faktiskt av citat. Och framställningen blir så ibland en kommenterad redogörelse för Palms privata anteckningar. Man förstår mycket väl att ett så värdefullt material har en tendens att bre ut sig. Men LE:s studie hade tveklöst vunnit på mer inträngande analyser av de skönlitterära texterna. Förhållandet till tidigare kritik och forskning tycks mig i allmänhet gott, och såvitt jag kunnat se och kontrollera har LE god källkritisk blick. Dock borde han ha uppmärksammat ett par intervjuer och några andra smärre bidrag i olika tidskrifter: de hade kunnat ge perspektiv på den egna framställningen. Författaren är